

Wanneer ‘niet echt OK’ verandert in ‘echt niet OK’

Eerst en vooral erkent Kaaitheater het leed en de schade die verschillende mensen hebben ondervonden tijdens het werken met en voor Anne Teresa De Keersmaeker. We zien en betreuren de langetermijnpact van dit toxische gedrag en erkennen ons aandeel in het systeem dat dit mogelijk maakte.

Wat het artikel van 22 juni in De Standaard zichtbaar maakt, is dat problematisch gedrag en schadelijke praktijken binnen het dansgezelschap Rosas, waaronder machtsmisbruik en toxisch leiderschap, te lang onvoldoende belangrijk bleven. Niet alleen het management, maar velen in de podiumkunstensector (artiesten, programmeurs, critici, theoretici, technici, etc.) waren zich al jaren bewust van het feit dat de manier waarop Anne Teresa De Keersmaeker met haar team omgaat en haar gezelschap leidt, ‘niet echt OK’ is. Maar wanneer wordt ‘niet echt OK’, ‘echt niet OK’? En waarom hebben we de problemen niet eerder aangekaart?

Waarschijnlijk omdat het werk van Anne Teresa De Keersmaeker uitzonderlijk is. Het is een geluk om haar gezelschap in onze stad te hebben. Uitzonderlijke choreografen zijn zeldzaam. Binnen het dansveld was algemeen bekend dat Rosas niet echt een veilige werkomgeving bood. Toch hebben wij bij Kaaitheater, de presentatoren van het eerste uur, de andere kant op gekeken en ons geweten gesust met de gedachte: dit krijg je als je werkt met de enige vrouw uit de Vlaamse Golf van de jaren ‘90. De vrouw die de kracht had om een uitzonderlijk oeuvre te creëren, met internationale erkenning en binnen een - toen nog - bijna uitsluitend mannelijk milieu. We dachten: misschien is dit wat er gevraagd wordt van die vrouw die daarenboven dapper en volhardend genoeg is geweest om een dansschool uit het niets op te richten die ondertussen letterlijk het huidige en toekomstige dansveld van België en daarbuiten gevormd heeft. We waren ook op onze hoede voor het feit dat sterke vrouwen al snel “moeilijk” worden genoemd. Dat vrouwen in leidinggevende posities nog steeds een uitzondering zijn en daarom ook gemakkelijke doelwitten. Om al deze redenen hebben we niet verder geïnformeerd. We hoorden geruchten, maar vroegen niet naar details. Niets werd bij elkaar opgeteld, samengebracht. Alles bleef incidenteel, in de marge. Over de hele wereld bleven dansers audities doen. Tourdata kwamen en gingen voorbij. Financiering en macht bleven groeien. Maar ook - en vooral - ontwikkelde zich langzaam een cultuur van straffeloosheid. Alle aandacht ging naar de esthetische ervaring, waardoor de schadelijke omstandigheden waarin het werk werd gemaakt, genegeerd werden.

Dit is een systeem van normalisering. Daarbinnen wordt problematisch gedrag niet alleen mogelijk gemaakt, maar ook beloond, beschermd en gereproduceerd. Een systeem dat gedragen wordt door een hardnekkig romantisch verhaal: de geniale kunstenaar creëert tegen elke prijs. Kaaitheater heeft, net als vele andere organisaties, bijgedragen aan dit systeem.

NIEUWE TIJDEN

Maar ondertussen is de wereld veranderd. De #metoo-beweging heeft voor een verschuiving gezorgd. Een nieuwe, precieze taal om problematische situaties en relaties beter te benoemen, ontstond. Daardoor wordt grensoverschrijdend gedrag nu meer aangekaart en, als dat nodig is, ook berecht. Een jaar voor dit artikel in De Standaard verscheen, werd Anne Teresa De Keersmaeker al aangeklaagd op sociale media. Verschillende medewerkers verlieten het gezelschap. Het systeem van normalisering vertoonde barsten; patronen van grensoverschrijdend gedrag werden zichtbaar. En langzaam maar zeker werd wat jarenlang als “normaal” werd beschouwd, niet langer aanvaardbaar.

We weten dat verandering geen evenement is, het is een langzaam proces. En het kostte ons veel tijd om van “niet echt OK” naar “echt niet OK” te gaan. Je zou kunnen zeggen veel te lang. Dat vonden we ook bij Kaaitheater. En toch hebben we niet beslist om Rosas’ werk plots niet langer te presenteren aan ons publiek. Waarom niet?

Hoewel we de impact van het toxisch gedrag op de slachtoffers erkennen, en ook onze rol zien binnen het normaliserend systeem, geloven we niet dat ‘cancelcultuur’ het antwoord is. Het is een strategie van onmiddellijke en openbare bestraffing. Een strategie die de persoon die het doelwit is, isoleert en aan de schandpaal nagelt. Soms een nuttige strategie, als er geen andere middelen mogelijk zijn en/of als het gevaar te groot is om op een andere manier te worden aangepakt. Maar niet altijd. Wellicht niet als het uiteindelijke doel is om een veiligere werkomgeving te creëren. Bij Rosas, maar niet alleen daar.

EEN CULTUUR VAN GESPREK EN CONSEQUENTIE

Wat wij een jaar geleden hebben gedaan (net als enkele andere theaters en festivals uit het Vlaamse veld), is geen *call-out* op social media, maar een *call-in*. We schreven Anne Teresa De Keersmaeker en haar nieuwe management aan, en voerden een reeks gesprekken waarin we duidelijk maakten dat de verhalen die we hoorden onverenigbaar waren met de waarden waar wij voor staan. We maakten duidelijk dat er nood was aan erkenning, excuses en zichtbare verandering. We luisterden naar de stappen die de compagnie zei te nemen om betere werkomstandigheden te creëren. We bleven haar werk presenteren en bleven in dialoog.

En dat deden we omdat we geloven dat mensen complexe wezens zijn die ook kunnen leren, veranderen en transformeren in de loop van een leven. We deden dit omdat we geloven dat systemische problemen collectief moeten worden opgelost en dat, zoals adrienne maree brown het zegt, “we de systemische patronen van schade niet zullen beëindigen door individuen te isoleren en te verwijderen, net zoals we de communicatieve kracht van mycelium niet kunnen beperken door een enkele paddenstoel uit de grond te plukken.”*

We deden dit ook omdat we geloven dat het werk van Rosas niet te reduceren valt tot het toxisch gedrag van Anne Teresa De Keersmaeker. Bovendien werkt ze met een hele entourage van dansers en medewerkers. Zij zouden slachtoffer kunnen worden van een negatieve respons van de sector op het problematische gedrag dat sommigen van hen hebben ervaren.

We willen Anne Teresa De Keersmaeker niet cancelen. Maar effectieve en zichtbare verandering is nodig en dringend. Bij Rosas en in het bredere dansveld. We kunnen niet langer doorgaan met het presenteren van voorstellingen die gemaakt zijn in werkomstandigheden die duidelijk tekenen vertonen van schadelijk of toxisch gedrag. We moeten leren om moeilijke maar vruchtbare discussies te voeren en een cultuur van consequenties te implementeren.

Tot slot nodigen we het Vlaamse podiumkunstenveld uit om zijn rol in de huidige situatie te erkennen en om veerkrachtig en sterk genoeg te zijn om dit moeilijke proces in solidariteit te begeleiden. Want deze dringende nood aan verandering binnen het specifieke dansgezelschap dat Rosas is, biedt ons allen de kans om samen te leren over hoe we schadelijke systemen van misbruik in het veld van de podiumkunsten in het algemeen kunnen beëindigen en herstellen.

Agnès Quackels en Barbara Van Lindt
Algemene en artistieke coördinatie Kaaitheater

* adrienne maree brown *We Will Not Cancel Us And Other Dreams of Transformative Justice*, AK press, 2020.